

ISSN (E): 2181-4570

IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA CHET TILLARINI O'QITISHNING ANAMIYATI

Холбекова Матлуба Абдуфаттоевна

Фарғона давлат университети, чет тиллари факултети ўқитувчиси
Холбекова Дилдора

Фарғона давлат университети, иқтисодиёт йўналиши 2-курс магистранти

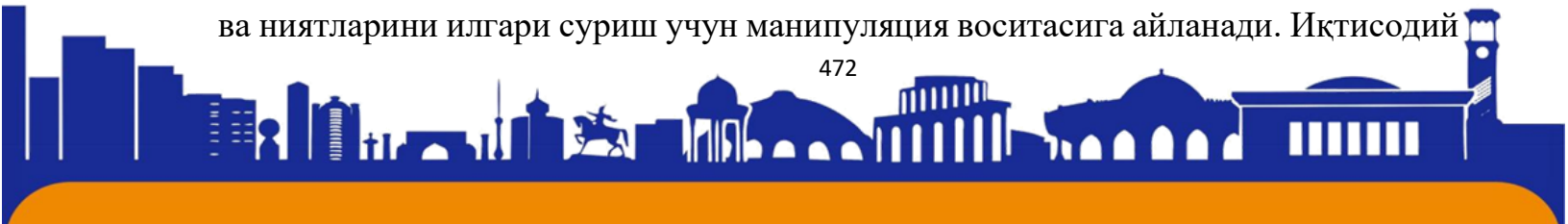
Аннотация: Маълумки, ҳар қандай даврда чет тилини билиш халқлар ўртасидаги маданий ва иқтисодий кўприк вазифасини бажариб келган. Чет тили халқларнинг иқтисодий ҳамкорликларининг асосий воситасидир. Бир сўз билан айтганда, давлатнинг иқтисодиётини чет тилисиз тасавур этиб бўлмайди. Ушбу мақолада чет тилининг давлатнинг иқтисодий ҳаётидаги ўрни ва унга таъсир этувчи омиллар ҳақида фикр юритилади.

Калит сўзлар: Халқаро тиллар, маданиятлараро ўзаро таъсир, тилнинг иқтисодий назарияси, тил таълими.

Тил мулоқотнинг асосий вектори бўлиб, ўз навбатида мулоқот инсоният тарихи давомида тилларни ривожлантиради. Одамларнинг табиий эҳтиёжи - бу ўз она тилида мулоқот қилиш, ўзини ифода этиш ва бошқаларни тушунишнинг энг қулай воситасидир [Константинеску, 2015: 162]. Бироқ, замонавийлик глобал алоқа парадигмасини ўзгартирди, бу расмий ва норасмий жамоалар, шу жумладан турли тилларда сўзлашувчилар томонидан тилларнинг ролини қайта баҳолашни белгилаб берди. Бундан ташқари, умумий мулоқот тилини танлашга нафақат контекст, балки мулоқот қилувчиларнинг ижтимоий, маданий ва иқтисодий хусусиятлари ҳам таъсир қилади.

Кўпгина компаниялар мақсадли мамлакатлар билан чекланган миқдордаги тилларда ёки универсал тиллардан бири сифатида инглиз тилида мулоқот қилишга ҳаракат қилишади. Шу билан бирга, бошқа компаниялар ўз тилларида мулоқот қиладиган кўплаб диалог гуруҳларини яратиб, иложи борича кўпроқ тиллардан фойдаланадилар [Константинеску, 2015: 162]. Шундай қилиб, маълум бир маданиятлараро контекстни ҳисобга олган ҳолда мулоқот тилини танлаш муаммоси мавжуд. Бир томондан, тил алоқаларни ўрнатиш ва янги маданиятлараро муҳитга мослашишга ҳисса қўшиши мумкин.

Бошқа томондан, тил кўпинча шахслар ва умуман компанияларнинг мақсад ва ниятларини илгари суриш учун манипуляция воситасига айланади. Иқтисодий

омилларнинг глобал дунё ривожланишига сезиларли таъсирини ҳисобга олган ҳолда, чет тилларини билиш янги жамиятга мослашишга, баъзан эса ўрнатилган ғоялар ва имтиёزلарга қарши туришга қандай ҳисса қўшишини тушуниш керак. Мақоланинг мақсади ўзаро таъсир қилувчи тилларнинг касбий фаолиятнинг турли жиҳатларига таъсирини, шунингдек, янги авлодларни маданиятлараро фаолият контекстига киритишда таълимнинг ролини тавсифлашдир.

Мақсадга эришиш учун куйидаги вазифалар илгари сурилди: тилнинг иқтисодий назариясининг асосий қоидаларини баён қилиш; маданиятлараро муҳитда компаниялар билан ишлашда таржимонларнинг мунозарали ролини таъкидлаш; муаммолар ва талабаларга чет тилларини ўргатишнинг маданиятлараро профессионал контекстда муваффақиятли мослашиши учун ролини аниқлаш. Таклиф этилаётган тадқиқотнинг долзарблиги ушбу соҳада чуқур тизимли назарий тадқиқотларнинг йўқлиги билан боғлиқ. Тадқиқотнинг янгилиги лингвистик компетенцияларни ривожлантиришга, шунингдек, маданиятлараро коммуникатив бағрикенглик каби муҳим шахсий фазилатларга қаратилган баъзи амалий ўқув қўлланмаларини таклиф қилишдадир.

1. Тилнинг иқтисодий назарияси Ҳозирда тилнинг иқтисодий назарияси бошлангич паллада. Асосан, индивидуал ҳодисаларни ўрганиш мавжуд: лингвистик империализм феномени (масалан, инглиз тили) сиёсий ва иқтисодий империализмнинг элементи сифатида; тил сиёсати ва глобаллашувнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий жараён сифатидаги муносабати; тилларни ўрганиш бўйича қарор қабул қилишнинг иқтисодий мантиқи. Ҳар ҳолда, муаллифлар жамият ҳаётидаги сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, тил ва маданий соҳаларнинг узвий боғлиқлигини кўрсатадилар. Баъзи муаллифлар иқтисодий ва социолингвистик ёндашувларни солиштирадилар.

Агар социолингвистика тил ва ижтимоий-иқтисодий воқелик ўртасидаги муносабатни ўрганса, иқтисодий назария лингвистик воқеликка иқтисодий, тилга иқтисодий ҳодиса, тил вазиятига бозор, тил сиёсати эса иқтисодий вазиятнинг элементи сифатида ёндашади. [Кадочников, 2018]. Инсон тафаккури ва хулқ-атворига кучли таъсир кўрсатадиган тил каби мураккаб белгилар тизимининг кўплаб таърифлари мавжуд. Шу нуқтаи назардан, биз алоқа тиллари деб аталадиган тилларни, яъни миллатлараро алоқалар шароитида ўз-ўзидан қўлланиладиган, баъзида мавжуд бўлмаган табиий тилларни кўриб чиқамиз.

Ҳозирги вақтда турли тарихий ва ижтимоий жараёнлар туфайли инглиз тили жуда кўп имкониятларга эга бўлган тилга айланди. Маданиятлараро контекстда инглиз тили қўшма фаолиятни амалга оширадиган турли мамлакатлар ва маданиятлар вакиллари билан алоқа ўрнатиш учун мўлжалланган. Бироқ, миллатлараро мулоқотнинг бошқа тилларини ҳам ҳисобга олиш керак. Масалан, тарихий тараққиёт туфайли рус тили ҳали ҳам МДҲ давлатлари ўртасидаги миллатлараро мулоқот тили ҳисобланади. Шунини таъкидлаш керакки, Россия Федерациясида рус тилини билиш умумийдир, рус тилини билиш бутун мамлакат бўйлаб таълим олиш, ижтимоий ривожланиш ва ҳаракатчанликни англатади.

Ушбу тиллар энг кам машҳур тилларда гапирадиган ва кичик ва ўрта бизнесда рақобатдош устунликка эга бўлишни хоҳлайдиган мамлакатларда инвестициялар билан бизнес ташкилотида махсус мақсадларга хизмат қилиш имкониятига эга. Ушбу мамлакатлар коммуникатив ва маданий мослашувни сақлаб қолиш учун ҳеч бўлмаганда халқаро савдо билан шуғулланадиган топ-менежерлар ва ходимлар учун маҳаллий тилдан халқаро даражада фойдаланишни рағбатлантирадilar.[Constantinescu, 2015: 165].

Шу билан бирга, Д. В. Кадочников таъкидлаганидек, иқтисодий назария кенг маънода ишлаб чиқаришни, тақсимлашни, айирбошлашни самарали ташкил этишга қаратилган одамлар (индивидуаллар ва гуруҳлар, умуман олганда - иқтисодий агентлар) ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг қонуниятларини ўрганади. Бундан ташқари, муаллиф тилнинг бозор қийматини белгиловчи учта омилга эътибор қаратади: аҳоли сони, бу тилда сўзлашувчи жамоанинг иқтисодий кучи, маълумот миқдори ва маданий ривожланиш даражаси, қўшимча омил сифатида, ушбу тилда сўзлашадиган ҳудуднинг катталиги [Kadochnikov, 2018].

Шундай қилиб, одамларнинг иқтисодий ўзаро таъсири ягона ахборот майдонини, алоқа қилувчи томонларнинг ниятларини амалга оширишга ҳисса қўшадиган базани яратадиган ягона мулоқот тилини талаб қилади. Тегишли даражадаги тил билимлари бўлмаса, томонлар таржимонларга мурожаат қилишади. Бироқ, ҳозирги вақтда кўп ҳолларда тилдан тилга шунчаки таржима қилишнинг ўзи етарли эмас. Самарали мулоқот бошқа маданиятларнинг менталитетини тушунишга ёрдам берадиган маданиятлараро бошқарув

кўникмаларини ва шунинг учун уларнинг бизнес юритиш ва бизнес алоқаларини ўрнатиш усулларини талаб қилади.

Иқтисодий нуқтаи назардан, бу ёндашув иштирокчи фирмалар учун бир қатор харажатларни келтириб чиқаради: таржима ва қўллаб-қувватлаш хизматлари қиммати. Шунинг ҳам таъкидлаш керакки, таржимонлар хизматлари нафақат кўшимча моддий ва вақт сарф-харажатлари, балки мулоқот тилини билмаслик оқибатида юзага келадиган психологик ноқулайликлар туфайли ҳам менежерларнинг тил билими етишмаслигини тўлиқ қоплай олмайди.

Тил билимлари маданиятнинг муҳим элементи сифатида асосан маданий ва тил ҳамжамиятига асосланган ишбилармонлик алоқалари ва тармоқларининг шаклланишига таъсир қилади; шунинг учун икки ва кўп тилли эмигрантлар - диаспора аъзолари кўпинча келиб чиққан мамлакатдаги фирмаларнинг ишбилармонлик манфаатларининг биринчи воситачиси бўлишади. [Кадочников, 2018]. Шундай қилиб, энг аввало, мутахассислар эътибор қаратадиган тилнинг таъсир манбаларидан бири мулоқот жараёнини енгиллаштирувчи этник ришталар ва ишончдир.

Давлат сиёсати орқали тилларни, хусусан, инглиз тилини ўрганишни жорий этишдан ҳам маълум фойда бор. Чет тили ҳукумат қарорлари даражасида киритилиши мумкин. Масалан, Ўзбекистонда чет тили, айниқса, инглиз тилини ўрганиш учун бир қатор қонун ва фармойишлар қабул қилинган, Грузияда Саакашвили “Мажбурий ўрганиш тўғрисида”ги қонун чиқарган ва ушбу қоида ҳали ҳам амал қилади. Глобал нуқтаи назардан, инглиз тилини ўрганиш энг кўп фойда келтириши аниқ. Тил ўрганиш харажатларидаги фарқлардан ташқари, Дихит-Стиглицтз фойдали дастурга асосланган нарх даражаси модели асосида инглиз тилини ўрганиш учун ажратилган ҳар қандай маблағлар бошқа тилларни ўрганишга қараганда нарх даражасини пасайтиради ва шу билан жаҳон истеъмолини кескин оширади.

Бироқ, кўп нарса мамлакатнинг ўзига боғлиқ. Масалан, Қозоғистон ёки Қирғизистонда рус тилини яхши билиш инглиз тилини билишдан муҳимроқ бўлиб қолиши мумкин. Бироқ, инглиз тилининг тижорат учун аҳамияти инглиз тилини ўрганишни рағбатлантирадиган мавжуд давлат сиёсати ва хусусий ташаббусларда кенг намоён бўлади. Дунёдаги тилларнинг мақбул сони билан боғлиқ катта муаммо ҳам бор, бу эса кўшимча ўрганишни талаб қилади.

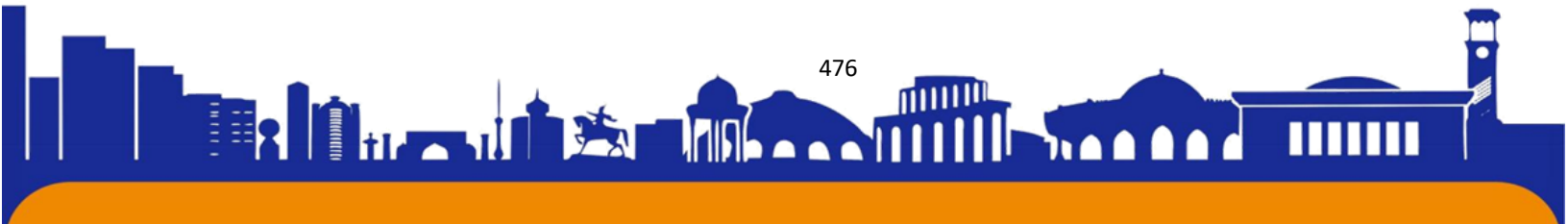

Одамларнинг она тилига садоқатини ва тил хилма-хиллигининг афзалликларини тан олиш тўғри бўлади [Melitz, Toubal, 2012: 42].

Шу сабабли, тилнинг иқтисодий назарияси ва маданиятлараро алоқа назарияси ўртасидаги асосий алоқа нуқталарини ажратиб кўрсатиш мумкин: маълум бир бизнес контекстида иштирокчиларнинг ўзаро таъсирининг қонуниятлари ва хусусиятларини ўрганиш шуни кўрсатадики, ягона ахборот майдони ҳар доим ҳам расмий тан олинган халқаро тил ҳисобланмайдиган ягона мулоқот тилига асосланган ҳолда талаб қилинади. Бу факт замонавий дунёда кўпинча уларнинг диаспораларининг тармоқланган алоқалари билан миграция оқимлари билан бошқариладиган лингвомаданий хилма-хилликнинг ижобий ролини кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар:

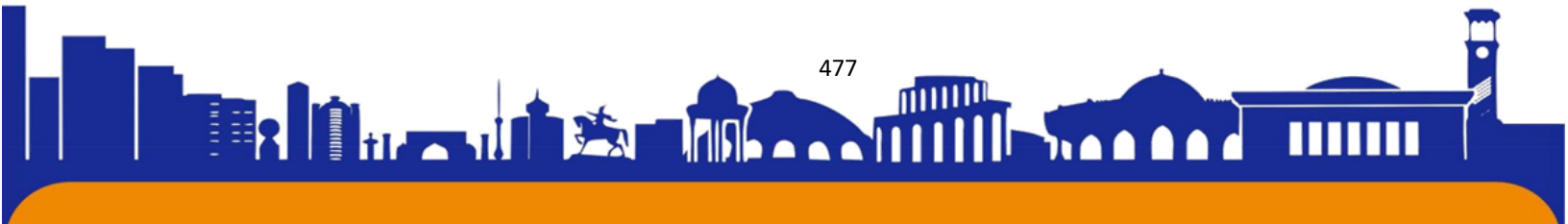
1. Abdufattoyevna, H. M. (2021). Neurodidactics In Teaching Foreign Languages. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 3, 142-144.
2. Kuchk arova, Y., & Nuriddinova, S. (2021). ISSUES OF PERFECT PERSONAL EDUCATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(12), 524-527.
3. Abdufattoyevna, H. M. (2021). Neurodidactics In Teaching Foreign Languages. Texas Journal of Multidisciplinary Studies, 3, 142-144.
4. Abdufattoyevna, H. M., & Munira, M. (2022). MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN ENGLISH LESSONS. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 295-301.
5. Abdufattoyevna, H. M., & Munira, M. (2022). Modern English Teaching Methods. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 3(11), 357-362.
6. Abdufattoyevna, H. M. (2023). TEACHING ENGLISH AS THE SECOND FOREIGN LANGUAGE. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(4), 21-27.
7. Oxojonovich, A. S., & Usmoilovich, A. Y. (2022). About the Problems of Language Teaching to Little Children. International Journal of Culture and Modernity, 14, 30-34.
8. Abdiloyev, S. O. (2022). Nemis tili darslarida frazeologizmlardan foydalanishning innovatsion usullari. Архив научных исследований, 2(1).

ISSN (E): 2181-4570

9. Oxojonovich, A. S. (2022). On the General Associative Aspects of Allegoric Symbols. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, 6, 424-428.
10. Aziz, A., & Shavkat, A. (2022). Aristocrats Sympathetic to Heine. *International Journal of Formal Education*, 1(10), 40-43.
11. Aziz, A., & Shavkat, A. (2022). Symbol of the Paris of Inspiration. *International Journal of Formal Education*, 1(11), 17-20.
12. Умаржонова, Г. М., & Абдиллоев, Ш. О. (2022). НЕМИС ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА “HAND”-“ҚЎЛ” КОМПОНЕНТЛИ СОМАТИК ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРНИНГ СТРУКТУР-ГРАММАТИК ТАҲЛИЛИ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 226-231.
13. Oxojonovich, A. S. (2022). GERMAN PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A ZOONYM COMPONENT. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(11), 239-244.
14. Oxojonovich, A. S. (2023). Peculiarities of Semantics of Phraseological Units with Zoonyms. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 17, 98-102.
15. ГМ Умаржонова, ШО Абдиллоев (2022) [НЕМИС ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА “HAND”-“ҚЎЛ” КОМПОНЕНТЛИ СОМАТИК ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРНИНГ СТРУКТУР-ГРАММАТИК ТАҲЛИЛИ](#). ГМ Умаржонова, ШО Абдиллоев *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI* 2 (10), 226-231.
16. ГМ Умаржонова. (2018) [Формирование познавательной активности студентов во внеаудиторной работе](#). *Молодой ученый*, 492-495.
17. G Umarjonova. (2019) [On the issues of the study of the functional content of phraseological units with the components “hand “-“қўл” in the contemporary German and Uzbek languages](#) *Scientific journal of the Fergana State University* 2 (4), 145-148.
18. UG Mukhtorovna. (2022) [Somatic Phraseologies with “Hand”-“QOL” Component, Expressing Diligence in German and Uzbek Languages](#). *International Journal of Culture and Modernity* 14, 68-71.
19. Г Умаржонова. (2021) [ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРДА “ҚЎЛ” СОМАТИЗМИ “МЕХНАТ ВОСИТАСИ” СИФАТИДА](#). *КУЛЬТУРОЛОГИЯ*,

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ И ФИЛОЛОГИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ И ..., 66-70.

20. G Umarjonova. (2022) [Functional content of phraseological units with the component “hand “-“қўл” in german and uzbek](#). Oriental Journal of Social Sciences 2 (04), 84-92.

21. G Umarjonova. (2021) [SEMANTIC CLASSIFICATION OF THE PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT “HAND-ҚЎЛ” IN GERMAN AND UZBEK LANGUAGES](#). THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука ..., 676-679.

22. ГМ Умаржонова. (2023) [ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ЛУҒАТИНИ ЯРАТИШНИНГ НАЗАРИЙ ТАМОЙИЛЛАРИ](#). BARQARORLIK VA YETAKSHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI 3 (2), 447-450.

23. Йигиталиева, З. М. (2020). МАТНДА МОДУСНИНГ ИФОДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ. Международный журнал искусство слова, 3(2).

24. Йигиталиева, З. М. (2022). МОДУСНИНГ ПРОСОДИК ВОСИТАЛАР ОРҚАЛИ ИФОДАЛАНИШИ. ТА’ЛИМ VA RIVOJLANISH TANLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 193-200.

25. Йигиталиева, З. М. (2022). ТИЛДА МОДУС ИФОДАЛОВЧИ ЛЕКСИК ВОСИТАЛАР ТАҲЛИЛИ. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 3(6), 225-231.

26. Йигиталиева, З. М. МИМИК МОДУСДА ЭМОЦИЯНИНГ ИФОДАЛАНИШИ.

27. Yigitaliyeva, Z. M. (2020). About functional syntactic aspects of modality and modus. Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology, 2(8), 266-272.

28. Muratovna, Y. Z. (2022). Psychological and Cognitive Pragmatic Basis of Modus. Eurasian Scientific Herald, 6, 120-124.

29. Yigitaliyeva, Z. M. (2019). Methods of modus expression in Uzbek publicistic texts. International Journal of Student Research, (3), 84-87.

30. Yigitaliyeva, Z. (2020). EXPRESSION OF THE MODUS BY PARALINGUISTIC MEANS. Theoretical & Applied Science, (2), 25-29.

